

POPULAȚIILE DE PĂSĂRI DIN SEZONUL HIEMAL, ÎN ZONA REZERVAȚIEI ORNITOLOGICE SATCHINEZ

Andrei Kiss

Cercetări cantitative și calitative asupra populațiilor de păsări, cu vizite săptămânale, respectând mereu același traseu, au fost efectuate consecutiv în anul ecologic 1999/2000, respectiv în anul 2000/2001. Lungimea traseului de observație a fost 3,5 km, cuprinzând habitatele umede cele mai importante din Valea Ierului. Locurile vizitate au fost: Rezervația Ornitologică Satchinez (în zona coloniei de mixte de *Ardeidae*), Acumularea Satchinez (Barajul Gelu) și Balta Bărăteaz, ambele bălți permanente, precum și Balta Mare, respectiv Balta Zootehnie, ambele bălți temporare. Aceste incinte au fost propuse ca pe viitor să facă parte din zona tampon a Rezervației.

Populațiile de păsări întâlnite pe teren au fost departajate, conform atributelor biostatistice, ca numărul păsărilor, numărul contactelor, frecvența, biomasa, bioenergia și Indicele Kilometric de Abundență, în populații absolut dominante, dominante, subdominante, auxiliare și accidentale.

Conform acestei departajări în sezonul ecologic Hiemal, care a cuprins lunile noiembrie, decembrie, ianuarie și februarie, practic întregul sezon rece, numărul populațiilor de păsări observate s-a prezentat astfel: în anul ecologic 1999/2000 au fost observate în total 60 de specii de păsări, reprezentate în 10.374 indivizi, întâlnite prin 843 contacte. Categoriile de dominanță la care au aparținut cele 60 de specii au fost: absolut dominante 10 specii; dominante 21 specii; subdominante 17 specii și auxiliare 12 specii. Numărul speciilor acvatice sau a căror viața este legată de mediul acvatic a fost 18.

În anul ecologic 2000/2001 au fost observate în total 63 de specii de păsări, reprezentate în 14.219 indivizi, întâlnite prin 1114 contacte. Categoriile de dominanță la care au aparținut cele 63 de specii au fost: absolut dominante 11 specii; dominante 21 specii; subdominante 20 specii și

auxiliare 11 specii. Numărul speciilor acvatice sau a căror viață este legată de mediul acvatic a fost 21.

Speciile absolut dominante în acest sezon, în primul rând, au fost populațiile de păsări care au prezentat tendițe gregare hiemale, fiind reprezentate prin speciile sedentare, speciile oaspeți de iarnă, unele specii de pasaj, și în număr mai redus specii oaspeți de vară, care au rămas aici în acest sezon. Numărul mare al indivizilor au format aglomerări însemnate, evidențiindu-se atât prin biomasa lor însemnată cât și prin cantitatea apreciabilă de substanțe organice trofice consumate. Direcțiile de mișcare ale acestor grupări mari este relativ ușor de urmărit, fărămișarea lor în grupări mai mici făcându-se în funcție de posibilitățile trofice de pe teren precum și de condițiile meteorologice. În cei doi ani cumulativ speciile de păsări absolut dominante au fost: *Corvus frugilegus*, *Anas platyrhynchos*, *Passer montanus*, *Turdus pilaris*, *Anas crecca*, *Anas penelope*, *Fulica atra*, *Coleus monedula*, *Corvus cornix*, *Pica pica*, *Buteo buteo*, *Emberiza schoeniclus*, *Carduelis carduelis*, în totalitatea lor 13 specii.

Ciorile de semănătură, *Corvus frugilegus*, au format grupări tipice din cca.1700-2500 indivizi. Au fost observate cel mai adesea în amonte de Balta Bărateaz, pe un izlaz semiumed, în aval stăvilăului Ier-Izvorin, pe izlaz dar și pe fânețe, dispersându-se până la granița amonte a Rezervației. Au mai fost observate în aval de Satchinez, în împrejurimile Balta Mare, Balta Zootehnie, tot pe izlaz, pe terenuri agricole precum și în jurul saivanelor de oi.

Ciorile de semănătură nu cuibăresc în habitatele cercetate de către noi. Colonia lor de cuibărit se află în dreapta punctului stăvilăului Ier-Izvorin într-un pâlâc de copaci de salcâm, unde anual se pot număra 150-180 de cuiburi. Alte colonii de ciori în apropierea Văii Ierului se află la Vinga (Camping) pe plop, la Băile Calacea pe salcâm, la Hodoni pe salcâm iar la Ferma Zootehnică Sânandrei de la Km 13, într-o plantație de salcâm și frasin, care este cea mai mare colonie din zonă. Posibil ca cele 2-3 aglomerări mai mari de ciori întâlnite în zona cercetată să cuprindă locatarii acestor colonii.

La această specie se constată o reducere lentă a efectivelor, datorită hărțuiei lor la locurile de cuibărit de către vânători, chimizarea culturilor agricole, ș.a. Dinamica lor spațială în sezonul Hiemal depinde de sursele trofice dar și de prezența vânătorilor în zonă.

Corvidele mai sunt reprezentate în acest sezon de stâncuțele, *Coleus monedula*, ciorile grive, *Corvus cornix* și coțofenele, *Pica pica*.

Stâncuțele sunt caracterizate prin aglomerări mai mici, de ordinul zecilor, rareori de ordinul sutelor. De regulă pot fi întâlnite în grupările ciorilor de semănătură sau în apropierea acestora. Numeroase grupări mici, și

perechi izolate pot fi întâlnite în localitățile Bărăteaz și Satchinez, locuri unde cuibăresc folosind hornurile dezafectate, podurile caselor și turnul bisericii. Câteva perechi au cuibărit ocazional și în scorburile sălciilor bătrâne din Rezervație. Pot fi observate frecvent în jurul turmelor de animale, ale oilor care ierneză în vale precum și în jurul saivanelor. Sunt mult mai dinamice decât ciorile, însă mișcările lor principale sunt efectuate între principalele surse trofice din zonă.

Ciorile grive, se mențin în câteva perechi, în ciuda faptului, că sunt vâdate și hărțuite în permanență. Cuibăresc în Rezervație, pe sălcii dar la nevoie și pe tufe de răchită. Mai nou, datorită deranjului, pe duzii din marginea drumului, mai puțin circulat, între Satchinez și Variaș. În sezonul rece grupările de 5-15 sunt cele mai caracteristice. Se asociază cu ciorile de semănătură, dar vânează și în Rezervație în grupuri sau ca indivizi singuratici. Sunt bune indicatoare a păsărilor împușcate și nerecuperate din desigur stufului de către vânători.

Coțofenele în acest sezon se pot observa atât pe teren, în preajma grupărilor ciorilor, în Rezervație, în jurul saivanelor și a grupărilor de animale dar și în grădinile și gospodăriile din localitățile învecinate. Grupările sunt relativ mici, formate de regulă din 5-10-15 exemplare. Sunt prezente permanente în Rezervație, în habitatele umede cercetate dar și în zonele agricole învecinate.

În acest sezon rațele sălbatice sunt cel mai bine reprezentate de *Anas platyrhynchos*, rață mare. Grupările de iarnă ale acestei specii sedentare nu mai sunt așa de mari decât cu câteva decenii din urmă, așadar și dinamica lor spațială este mai puțin spectaculoasă. Ele sunt dependente de prezența habitatelor umede dar și de sursele trofice. Deși ambele cerințe, se pare că sunt satisfăcute în Valea Ierului, numărul rațelor mari nu prezintă salturi spectaculoase. Totalitatea exemplarelor în sezonul rece se cifrează la 2000-3000 de exemplare, majoritatea lor fiind din Valea Ierului și din zonele învecinate mai apropiate. Pot fi întâlnite la fiecare ieșire pe teren dispersate în grupări mai mici, chiar până la 5-8 exemplare. Cu ocazia înrăutățirilor condițiilor atmosferice și înghețarea apelor o parte a exemplarelor pleacă spre sud, de regulă până la Dunăre, (pasaj parțial). Apogeul pasajului la această specie a fost în luna decembrie și în luna ianuarie. O parte a populației de rațe mari persistă și în cele mai mari geruri, hoinărind în grupuri mai mici de ordinul zecilor. Rațele mari sunt exploatate cinegetic, ceea ce duce la perturbarea staționărilor, formării perechilor și în general a vieții în grup, caracteristică pentru acest sezon. Cu sosirea primăverii în zonă rămâne un stol de câțva sute de perechi, în majoritatea lor rațe mari adulte, care se dispersează în funcție de posibilitățile de cuibărit ale habitatelor.

Alături de rațe mari în acest sezon au fost observate și specii de rațe de pasaj, parțial oaspeți de iarnă, ca *Anas crecca*, rață mică, *Anas penelope*, rață fuierătoare, și alte specii, ne semnificative din punctul de vedere al dominanței.

Rațele mici apar în număr considerabil în anumiți ani (peste 2000 de exemplare în 2000/2001), altele trec în grupări răzlețe fără să staționeze. În cazul când grupurile se opresc aici, după înghețarea apelor ele își continuă drumul lor spre sud, până la Dunăre sau chiar mai departe. Și această specie este căutată de către vânători, deși numărul lor este în scădere.

Rațele fluierătoare de asemenea sunt legate de habitatele umede și în timpul pasajului. În anumiți ani apar grupuri staționare hoinare de ordinul zecilor, mai rar de ordinul sutelor la Balta Bărăteaz și la Acumularea Satchinez, locul preferat al rațelor. În funcție de activitatea cinegetică din Valea Ierului și din perimetrele acumulărilor din apropiere grupurile au o dinamică asemănătoare cu speciile precedente. La înghețarea totală a apelor doar accidental rămân în zonă.

Fulica atra, lișițele apar cu o dominanță însemnată, datorită prezenței lor în primele două luni ale sezonului rece. Grupurile de iernare se formează pe bălțile permanente, pe canale dar și în Rezervație. La înrăutățirea timpului începe migrația lor spre sud, majoritatea exemplarelor iernând pe Dunăre. Numărul exemplarelor întâlnite nu a mai fost așa de mare ca în deceniile trecute. Grupările cele mai mari nu au depășit 200 de exemplare.

Turdus pilaris, sturzul de iarnă înaintea anilor '70 a fost o raritate în zonă. Astăzi apare frecvent în sezonul rece, numărul exemplarelor prezentând fluctuații de la un an la altul. Conform cercetărilor recente au fost observate grupuri de la 500 de exemplare la peste 4000 de exemplare. De regulă au fost întâlnite pe izlazuri din zona habitatelor umede și a saivanelor de oi, precum și pe fânețele umede și semiumede din amonte de Rezervație. În Rezervația propriu-zisă au fost întâlnite doar accidental, în număr redus de exemplare. Grupările de iernare, cu înrăutățirea timpului de dispersează pe zonele agricole învecinate și parțial părăsesc zona.

Emberiza schoeniclus, presura de stuf, este o specie sedentară, parțial migratoare. Grupurile din acest sezon se amestecă cu exemplarele venite din nordul Europei. Numărul lor observat, în totalitate, a fost de cca.600-800 de exemplare, cantitate caracteristică anuală pentru acest sezon. Numărul perechilor clocitoare în schimb arată o tendință ușoară de reducere, datorită diminuării habitatelor preferate. Grupările, de ordinul zecilor, au fost întâlnite în stufării, pe liziere, marginea înierbită a canalelor dar și pe terenurile agricole învecinate cu bălării.

Passer montanus, vrabia de câmp, este o specie sedentară cosmopolită, foarte frecventă în Valea Ierului. Așadar și în sezonul rece apare cu

dominanță absolută, fiind întâlnită pe tufele de răchită, în stufării, dar și pe terenurile agricole învecinate. Grupurile structurate în zeci și sute de exemplare, pot forma în totalitatea lor o populație din 1500 sau chiar din 2500 de indivizi. Datorită regimului său trofic găsește mâncare suficientă și accesibilă. Alături de vrăbiile de câmp mai hoinăresc în zonă grupuri însemnate de *Carduelis carduelis*, *Acanthis cannabina*, grupuri de *Sturnus vulgaris* întârziate, *Fringilla coelebs*, ș.a. care frecventează zonele agricole învecinate, rareori fânețele și izlaurile din apropierea habitatelor cercetate.

Dintre speciile răpitoare cu dominanță absolută a fost *Buteo buteo*, șorecarul. Distribuția spațială a câtorva zeci de exemplare a urmărit prezența vegetației lemnoase și bogăția sursei trofice. În acest sens cele mai multe exemplare au fost observate în Rezervație, unde în zona ecoton au fost întâlnite numeroase ingluvii cu exemplare de rozătoare, urmată de zonele agricole învecinate și în preajma drumurilor județene și comunale. Oase de păsări aflate în ingluvii aproape în întregime au aparținut vrăbiilor de câmp.

Compoziția populațională dominantă s-a modificat de la un an la altul. În general putem admite, că majoritatea speciilor de păsări din această categorie au fost specii obișnuite, fidele locului. Cu valoare ecofaunistică mai deosebită, pentru anul ecologic 1999/2000 evidențiem: *Egretta alba*, din care au fost observate în total 17 exemplare. După acest sezon au rămas să cuibărească în anul 2000 una (posibil două) perechi în colonia de *Ardeidae* din Rezervație; *Perdix perdix*, 35 exemplare, specie în regres; *Podiceps ruficollis*, 29 exemplare, care au rămas la iernat; *Aythya ferina* 9 exemplare, idem; *Ardea cinerea* 25 exemplare, idem. Și ele au început să cuibărească în colonia mixtă din Rezervație, începând din anul 2000; *Cygnus olor*, 5 exemplare au iernat la Balta Bărateaz, unde au mai revenit și în alți ani (9 exemplare în iarna anului 2002), etc.

Populațiile de păsări aparținătoare categoriilor subdominante și auxiliare au cuprins numărul cel mai mare de specii. Pentru anul ecologic 1999/2000 speciile cele mai importante au fost: oaspeții de iarnă, *Accipiter nisus*, 13 exemplare; *Circus cyaneus*, 7 exemplare; *Acanthis flammea*, 40 exemplare; *Falco peregrinus*, 3 exemplare; *Carduelis spinus*, 19 exemplare; *Pyrrhula pyrrhula*, 14 exemplare; *Fringilla montifringilla*, 13 exemplare; *Regulus regulus*, 17 exemplare; *Falco columbarius aesalon*, 2 exemplare; *Buteo lagopus*, 1 exemplar; *Panurus biarmicus*, 6 exemplare; *Troglodytes troglodytes*, 5 exemplare; *Dryocopus martius*, 1 exemplar; *Tringa ochropus*, 2 exemplare, etc. Oaspeții de vară, care au rămas să ierneze, observate în acest sezon, au fost: *Vanellus vanellus*, 9 exemplare; *Botaurus stellaris*, 1 exemplar.

Speciile de păsări sedentare observate în această an/sezon au fost: *Galerida cristata*, *Asio otus*, *Parus palustris*, *Picus viridis*, *Alcedo atthis*, *Athene noctua*, etc.

Pentru anul ecologic 2000/2001, datorită iernii blânde, dintre populațiile de păsări dominante s-au evidențiat din nou: *Egretta alba*, în număr total de 23 de exemplare; *Aythya ferina*, 46 exemplare, *Gallinula chloropus*, 64 exemplare; *Perdix perdix*, 29 exemplare, etc.

Dintre populațiilor de păsări aparținătoare categoriilor subdominante și auxiliare, oaspeții de iarnă au fost: *Accipiter nisus*, 17 exemplare, *Troglodytes troglodytes*, 41 exemplare; *Circus cyaneus*, 7 exemplare; *Buteo lagopus*, 3 exemplare; *Regulus regulus*, 19 exemplare; *Accipiter gentilis*, 1 exemplar; *Pyrrhula pyrrhula*, 4 exemplare; *Panurus biarmicus*, 4 exemplare, etc.

Dintre reprezentanții oaspeților de vară, care au rămas mai mult pe teren sau să ierneze evidențiem: *Podiceps ruficollis*, 16 exemplare; *Anas querquedula*, 20 exemplare; *Egretta garzetta*, 5 exemplare; *Aythya nyroca*, 4 exemplare; *Erithacus rubecula* 16 exemplare; *Botaurus stellaris*, 3 exemplare; *Anas clypeata*, 3 exemplare; *Nycticorax nycticorax*, 1 exemplar; *Emberiza calandra*, 2 exemplare, etc.

Principalele populații ale speciilor sedentare au fost: *Emberiza citrinella*, *Aegithalos caudatus*, *Larus ridibundus*, *Falco tinnunculus*, *Dendrocopos major*, *Galerida cristata*, *Asio otus*, *Picus viridis*, *Athene noctua*, *Remiz pendulinus*, etc.

Concluzii

Datorită condițiilor meteorologice neuniforme în anii ecologici cercetați, cu perioade de frig, de precipitații și de uscat atipic proporționate, compoziția avifaunei din habitatele studiate din Valea Ierului a prezentat variații anuale, atât calitative cât și cantitative. Speciile evidențiate în prezenta lucrare nu înseamnă că au staționat timp de patru luni fără întrerupere pe teritoriu. În special cele subdominante și cele auxiliare, și mai ales din categoria oaspeților de vară, au fost prezente până la instalarea frigului, care, în această zonă a țării, cuprinde sfârșitul lunii decembrie și începutul lunii ianuarie. Perioada friguroasă rareori ține mai mult de o lună. După această perioadă mai puțin confortabilă păsările se întorc relativ repede, putând fi observate tot în perioada Hiemală a anului ecologic. Această revenire este condiționată și de existența resurselor trofice.

În sezonul rece au fost observate în total 60-65 de specii, prezente aproape în majoritatea habitatelor cercetate. Cel mai complex loc, prin canti-

tatea și calitatea speciilor observate a fost Rezervația Ornitologică Satchinez, urmetă de bălțile permanente, Acumularea Satchinez, Balta Bărăteaz și Balta Verbuncu, ierarhizare valabilă pentru toate sezoanele ecologice dintr-un an.

Nișele ecologice ocupate de păsări, în acest sezon, nu au fost identice cu locurile de trai ale speciilor, și au cuprins totalitatea relațiilor trofice, acestea fiind cele mai importante în sezonul rece. În zonele umede, până nu îngheață apele, au fost întâlnite specii acvatice, tipice pentru habitate, care au coabitat cu celelalte specii ubicviste precum și păsările de apă domestice.

Pe seama bazei trofice a fost declanșată și cea mai pregnantă concurență intra și intrespecifică, la care s-a adăugat și competiția speciilor cu factorul antropogen, în zonele umede frecventate de către vânători. De altfel, acest sezon excelează în căutarea păsărilor acvatice de către vânători. În condițiile extreme, concurența este diminuată proporțional cu scăderea temperaturii, păsările luptându-se numai cu frigul. Prezența speciilor în habitate, pe parcursul acestui sezon denotă și o rezistență fizică la frig, în special a speciilor *Anas platyrhynchos*, *Fulica atra*, *Ardea cinerea*, *Egretta alba*, ș.a., în condiții în care lanțurile trofice au fost sărăcite din cauza condițiilor meteorologice nefavorabile, arată și capacitatea lor de a consuma o hrană, în majoritatea sa atipică. În cazul speciilor răpitoare, sursa trofică, rezultată din generațiile succesive ale rozătoarelor, deasemenea a fost puternic diminuată, determinând apariția sau dispariția uneia sau alteia dintre specii.

Delimitarea habitatelor prin parametri amintiți este relativ simplă, teoretic, dar foarte dificilă în paractică, în sezonul Hiemal, mai ales că animalele, inclusiv păsările, au tendința peregrinărilor zilnice, în căutarea unor noi surse trofice. Delimitarea geografică a zonelor umede a fost de ajutor în observarea păsărilor în întregul sezon rece al anului, păsările respectând în cele mai multe ori, luncile de divagare ale pâraielor din vale. Foarte rar au fost întâlnite păsări, ori passeriforme în grupări însemnate, sau câte un exemplar de pasăre răpitoare, în spațiile agricole dintre văile apropiate. Principalul loc frecventat de păsări a rămas însă Valea Ierului.

Speciile absolut dominante (AD) observate în aceste perimetre au fost: *Corvus frugilegus*, *Anas platyrhynchos*, *Turdus pilaris*, *Passer montanus*, *Emberiza schoeniclus*, *Corvus cornix*, *Pica pica*, *Coleus monedula*, *Fulica atra*, etc, toate de talie mijlocie, care de regulă apar sub formă de aglomerări sezoniere, numeric foarte însemnate. Prezența lor depinde de structura biocenotică, ce se realizează în acest sezon, și în mod deosebit de nivelurile trofice întâlnite.

Această relație influențează în mod covârșitor parametri biostatistici și selectează nișele ecologice potrivite din habitate. Astfel, ciorile de semănătură, stâncuțele, coțofene și ciorile grive au fost întâlnite în izlazul semiumed

din vecinătatea Bălții Bărateaz, în apropierea saivanelor de oi la Balta Mare, în apropierea grajdurilor, în Balta Zootehnie, sua pe câmpuri abandonate, în bălării, din apropierea Bălții Verbuncu. Fânețele umede și izlazurile de la Bărateaz au fost preferate și de către sturzii de iarnă. Rațele mari, stârcii cenușii, pescăruși răzători, lișițele, egretele mari, ș.a., rămase peste iarnă, au preferat apropierea bălților și marginea canalelor. Buhaiul de baltă, o parte din lișițe, cârsteii de baltă, dar și grupuri mici de rațe mari, au căutat apropierea izvoarelor calde din stufărișul Rezervației.

Fondul vegetal a suferit și el, totuși au rămas pe câmpuri buruieni cu semințe, pe suprafețe întinse, atrăgând speciile granivore. Ciocănitorele, pițigoii, unele specii de păsări răpitoare au optat pentru teritoriul Rezervației.

BIBLIOGRAFIE

1. KISS, A., *Avifauna din zonele umede ale Banatului*, Ed.Mirton, Timișoara, 1999.
2. KISS, A., *Contributions of the Study of the Satchinez Ornithological Reserve (SOR) and Surroundings in the Ierului Valley*, Studies of Biodiversity-West Romania Protected Areas. Timișoara, May 9-10, Timișoara, 2002, p. 144-159.
3. KISS, A., *Rezervația Ornitologică Satchinez*, Ed. Excelsior, Timișoara, 2002.

HIEMAL SEASON BIRD POPULATIONS IN THE AREA OF SATCHINEZ ORNITHOLOGICAL RESERVATION

Abstract

The paper contains data regarding bird populations from Satchinez Ornithological Reservation in the hiemal season. They are partial data, obtained by qualitative and quantitative research of avifauna in the 1999/2000 ecological season. Bird population follows the sequence: absolutely dominant, dominant, subdominant auxiliary and accidental.